

OVER TAAL

- 27** Interview met Marlies Philippa
Hoe een ladekast in Nederland een luiertafel werd
- Marianne van Scherpenzeel
- 30** De chattaal van Vlaamse jongeren
Reinhild Vandekerckhove en Annelies Van Rooy
- 34** Idioom & Co
*Beloven en beloftes doen. Over de concurrentie tussen
werkwoorden en verbo-nominale constructies* - Filip Devos
- 36** De tafel, zij heeft poten
Sara Brouckaert
- 40** Broodje taal
Betalende parkeerplaatsen - An Bosmans
Zwak of sterk - Sara Van Calster
- 42** De woorden van Marlies
De flanken van de koning - Marlies Philippa
- 43** Taaldossier
Geachte lezer - Karl Hendrickx
- 48** Quiz over taal
Natalie Hulsen

Tijdschrift voor taal,
tekst en communicatie

Interview

Marlies Philippa: hoe een ladekast in Nederland een luiertafel werd

MARIANNE VAN SCHERPENZEEL

Dat Marlies Philippa etymologe is, weten alle Over-taallezers: al meer dan vier jaar heeft ze een rubriek over etymologie in het blad. Bovendien kent ook menigeen haar van het Etymologisch woordenboek van het Nederlands (EWN).*

Doordat ze in Utrecht (Nederland) gestudeerd heeft, verschilt haar 'studieloopbaan' wel wat van die van de gemiddelde Belgische germanist. Ze combineerde de studierichting Nederlands aanvankelijk met Zweeds. Na het kandidaatsexamen Nederlands is ze naar Zweden gegaan, waar ze een toneelopleiding heeft gevolgd. Terug in Nederland heeft ze vervolgens Zweeds als hoofdvak genomen, totdat de studierichting Zweeds in Utrecht werd opgeheven. Toen is ze Oudgermaans gaan doen. Ze is afgestudeerd in Oudgermaans, met Zweeds als groot bijvak. Na haar studie werd ze op de universiteit van Amsterdam aangenomen als historisch taalkundige, met name voor Middelnederlandse taalkunde. Ze is nog altijd verbonden aan de universiteit van Amsterdam, als universitair docent historische Nederlandse taalkunde, met als specialisatie etymologie.

Marlies, hoe ben je in de etymologie beland? Vanwaar die interesse voor die tak van de taalwetenschap die de oorsprong en de geschiedenis van de woorden opspoor?

Dat heeft ermee te maken dat ik de historische taalkunde het leukste vak vond, ook al toen ik



© Meertens Instituut-Amsterdam

Nederlands studeerde. Ik begon in Amsterdam in 1977 als historisch taalkundige – en etymologie is binnen de historische taalkunde een belangrijk onderdeel. Ik gaf al gauw een college etymologie als eigen vak binnen het team historische taalkunde. Ik kreeg in 1977/78 een etymologische rubriek in het tijdschrift *Onze taal* en ik kwam op de radio in het programma 'Wat een taal'. Historische grammatica is een soort eye-opener geweest. Ik had interesse voor geschiedenis en mythologie.

Wat is ervoor nodig om een goed etymoloog te worden?

Je hebt een flexibele geest nodig en verder talent, of is

het een vorm van kunst? In ieder geval is theoretische kennis alléén niet voldoende. Het vak is maar ten dele te leren. Ik denk altijd dat je een soort gedachtecronkel moet hebben om aan etymologie te kunnen doen: associaties en intuïties zijn heel belangrijk. Weten waar je op moet letten, waar je moet zoeken, waar het om gaat. Het klinkt misschien wat vaag, maar ik wil het graag illustreren aan het woord *commode*. Voor de achtergrond van dat woord kijk je in een algemeen woordenboek en in een etymologisch woordenboek. Je komt te weten dat *commode* een latafel, ladekast is, dat het te maken heeft met het Latijnse *commodus*, ‘gemakkelijk’, en je denkt dus aan iets als ‘gemaksmeubel’. Maar je vraagt je af: waar komt die, zeg maar, ‘babybetekenis’ (meubelstuk om kinderen op te verschonen, aan te kleden) vandaan? Met het WNT (Woordenboek der Nederlandsche taal) kom je via de citaten alleen maar bij de 19e-eeuwse betekenissen. Je weet dat *commode* sinds 1930 – althans in Nederland – als belangrijkste betekenis kreeg ‘aankleedmeubel voor baby’s’. Waardoor komt dat? De ontbrekende link is: de opkomst van de vaste wastafel! De *commode* ontstond begin 18e eeuw in Frankrijk. Na verloop van tijd kreeg dit bergmeubel met laden soms ook deurtjes, vaak een marmeren bovenblad. De ladekast kwam terecht in de slaapkamer, waar het diende als wastafel. Deze slaapkamer*commode* noemde men wel ‘wasch*commode*’ (citaat WNT 1869). Het meubel bleek ook handig voor het verschonen van baby’s. Toen vaste wastafels vanaf 1930 algemeen werden, kon de slaapkamer*commode* exclusief een baby*commode* worden, een aankleedtafel of luiertafel.

Etymologie lijkt inhoudelijk wel een stuk geëvolueerd. Als ik het verhaal over de commode hoor, komt er veel meer bij kijken dan zuivere woordafleidkunde.

Inderdaad. In engere zin houdt etymologie zich bezig met de herkomst van een woord. In de oude opvatting van etymologie deed de betekenisontwikkeling niet zo terzake. Maar nu ziet men het veel breder en kijkt men naar het totale woord, de vorm en de betekenis. Het gaat om de reconstructie van de betekenisontwikkeling in de loop van de tijd, die in citaten is vastgelegd. Het

is dus niet puur een rebusje, het gaat niet om de oplossing van een vormraadseltje, maar je bent voor een stuk werkelijk bezig met cultuurgeschiedenis.

Die opzet is ook te vinden in het EWN. Is dat Etymologisch woordenboek van het Nederlands jouw geesteskind?

Het EWN is eigenlijk een oud project. Het is, vanuit de behoefte aan een nieuw etymologisch woordenboek, indertijd gestart door dr. Wil Pijnenburg, medewerker van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL) in Leiden. Die behoefte had alles te maken met het feit dat het toen bestaande etymologische woordenboek decennia oud was en dat de inzichten over etymologie veranderd waren. Op grond van mijn artikeltjes in *Onze taal* werd ik er al snel bij betrokken. Ik praat dan over 15, 17 jaar geleden. In die tijd is de Kiliaanstichting opgericht om geld voor het project los te krijgen. Aanvankelijk moest ik vooral lemmaschrijvers zien aan te werven. Inmiddels ben ik de hoofdredacteur. Het heeft lang geduurd voordat we een uitgever vonden, maar toen we die eenmaal hadden, kwam er toch vaart in het project. Het 1e deel is eind 2003 verschenen en de planning is een 2e deel eind 2005, een 3e eind 2007 en het laatste eind 2009. Het vernieuwende is dat we via citaten proberen het eerste voorkomen van een vorm te dateren en ook de verandering in betekenis. Het feit dat we tegenwoordig het *Woordenboek der Nederlandsche taal* en het *Middelnederlands woordenboek* digitaal kunnen consulteren, is daarbij natuurlijk een grote hulp.

*Het EWN is misschien je hoofdpublicatie, maar het is niet je enige publicatie. Afgezien van je artikelen in *Onze taal* en *Over taal*, heb je nog meer werken op je naam staan.*

Ik heb 12 jaar materiaal verstrekt aan de *Taalkalender*. Iedere week een etymologiedag is een pagina per week een heel jaar lang, en dat betekende twee maanden hard werken. Die bijdra-

gen lijken ‘vlot’ geschreven, maar ze zijn bepaald niet uit de mouw geschud. Je hebt je materiaal in het beste geval misschien tamelijk snel bijeen, maar het opschrijven van 52 vraag-en-antwoord-tekstjes kost tijd – je schrijft er maximaal 2 per dag. Interessante kwesties uit de eerste vijf jaar van de *Taalkalender* zijn omgewerkt tot taalstukjes en gebundeld in een boekje *Etymologie*.



Er is in oktober 2004 weer zo'n boekje verschenen met een nieuwe selectie, op basis van de volgende zes jaar *Taalkalender*. Het verschil met het eerste boekje is dat er nu een selectie op grond van 2 thema's is gemaakt, waar-

aan alles opgehangen is. Ik heb veel over eten geschreven en ook wel wat over seks – 2 thema's die zijn samen te vatten, met een woordspeling, in 'lustwoorden'. Dat is dan ook meteen de titel van het boekje geworden: *Lustwoorden. Over eten en seks in taal*. Eten en erotiek zorgen voor lekkere woorden en zo iets levert woordgeschiedenissen op die taalkundige lekkerbekken wel lusten. De betekenisontwikkelingen zijn vaak zeer verrassend en lustwoorden van vreemde herkomst hangen soms samen met overgeërfde woorden of met woorden die niets met lust te maken hebben.

Tot slot nog één prangende vraag in verband met je rubriek Over taal. Je hebt Nederlands, Zweeds en Oudgermanistiek gestudeerd, een prima basis voor je etymologische werk. Voor Over taal heb je twee jaar lang over specifiek Arabische woorden geschreven.

Waar komt die belangstelling voor het Arabisch vandaan?

Ach, waar de liefde je al niet toe brengt! Door mijn huwelijk met een Egyptenaar ben ik me voor het Arabisch gaan interesseren. Ik ben Arabisch gaan studeren. In Amsterdam heb ik standaard Arabisch gedaan en Egyptisch Arabisch; ik heb ook een zomercursus in Alexandrië gevolgd. Het is heel interessant om naast de Germaanse talen ook een niet-Indo-Europese taal te bestuderen. Je ontdekt verschillen, maar ook overeenkomsten. Je gaat anders tegen je eigen taal en taalgroep aankijken. Je leert veel op fonologisch gebied. Ik heb ook wat aan Egyptische dialectologie gedaan.

Zo is een interesse geboren. Na een maand studeren ben ik trouwens al begonnen met artikelen over het Arabisch te schrijven. Die interesse is gebleven. Met mijn zoon reis ik regelmatig naar Egypte. Ik houd dus ook contact met de taal.

Na de reeks over het Arabisch gedurende 2 jaar in *Over taal* is er even een plan geweest om iets over het Scandinavisch te schrijven. Dat zou je natuurlijk met mijn achtergrond kunnen verwachten. Maar dat leek niet echt de moeite. Ik schrijf nu algemene artikelen, niet een heel jaar vast over 'buitenlandse' woorden in het Nederlands – niet vanuit een vaste taal dus – en evenmin over woorden volgens een vast thema. Het geeft me een grotere vrijheid en dat maakt de woorden van Marlies misschien op een andere manier boeiend voor de lezers.

Marlies Philippa, *Etymologisch woordenboek van het Nederlands*, deel 1: A t/m E. M.m.v. Frans Debrabandere & Arend Quak, 2003, Amsterdam, Amsterdam U.P.

De chattaal van

REINHILD VANDEKERCKHOVE EN ANNELIES VAN ROOY



'Ne goeiemorgen iedereeeeeeeeeeeeeen.' Met deze groet stapt een Vlaamse tiener op een morgen in oktober 2003 een 'chatroom' binnen. We bevinden ons in een elektronische 'babbelkamer', bestemd voor Vlaamse jongeren tussen 12 en 15 jaar. Er wordt duchtig over en weer gegroet, gepraat, gegrapt, gescholden... Eén blik op de geproduceerde uitingen volstaat om vast te stellen dat hier een bijzonder taaltje gehanteerd wordt. Dit geschreven Nederlands houdt geen rekening met de ANS, het Groene boekje of Van Dale. In deze bijdrage gaan



we op zoek naar de 'constanten' van wat een kromtaaltje lijkt dat alle regels achter zich heeft gelaten.

Young chat

Onze bevindingen zijn gebaseerd op een analyse van 1905 uitingen, alle geproduceerd binnen de chatroom 'young chat' die via het chatkanaal <http://www.place.to.be> aangeboden wordt. Ze zijn samen goed voor 6322 woorden, afkomstig van 190 verschillende informanten. Het materiaal vormt de neerslag van twee chatsessies: de eerste vond plaats op 6 oktober 2003, van 18u15 tot 20u00, de tweede op 11 oktober 2003, van 10u30 tot 12u00.¹ Chatters gebruiken 'nicknames' en dat is bij deze jongeren niet anders. De nickname garandeert anonimiteit en kan als een masker fungeren. Om die reden kunnen we geen uitspraken doen over de vertegenwoordiging van beide seksen in onze informantengroep. Heel wat nicknames zijn namelijk sekseneutraal. Bovendien doen chatters wel eens aan zogenaamde 'cross-dress': jongens doen zich voor als meisjes en vice versa. Ook over de precieze

regionale herkomst van de jongeren weten we weinig. Enkele jongeren expliciteren wel waar ze vandaan komen, maar die toevallige informatie zegt weinig over de relatieve vertegenwoordiging van de verschillende regio's. Duidelijk is niettemin dat de tieners uit vele regio's van Vlaanderen afkomstig zijn.

Een delicate vraag is of internetgegevens privé of publiek zijn. Veiligheidshalve hebben we ons beperkt tot het centrale, publieke deel van de chatroom in kwestie. Bovendien vermelden we in deze bijdrage geen enkele van de gebruikte nicknames, al bieden die op zich al een zekere anonimiteitsgarantie en al zijn ook die nicknames vanuit talig perspectief vaak bijzonder interessant.

De meest markante kenmerken van het geanalyseerde taalgebruik blijken rechtstreeks gerelateerd aan het medium en de doelgroep: de chattaal van Vlaamse jongeren bevat ontzettend veel 'netspeakkenmerken', d.w.z. kenmerken die in de eerste plaats eigen zijn aan het medium. Bovendien vormt de chattaal een afspiegeling van de Vlaamse 'tussentaal' en, ten slotte, vertoont ze een aantal typische jongerentaalkenmerken. Deze drie invalshoeken komen hieronder achtereenvolgens aan bod.

Netspeak

Het internet heeft nieuwe communicatievormen gecreëerd, die onmiskenbaar een impact op taalgebruik hebben. Taalwetenschappers tonen steeds meer belangstelling voor 'Internet language', 'cyberspeak', 'electronic language' of 'netspeak'. Het zijn maar enkele van de vele omschrijvingen waarmee men naar een relatief nieuw jargon verwijst. In werkelijkheid dekken de termen vele ladingen: het taalgebruik op een informatieve website is van een totaal andere orde dan het taalgebruik van chatgroepen. In zijn boek *Language and the internet* (2001) opteert David Crystal voor de term 'netspeak'. Wij maken dezelfde keuze. Netspeak is een algemene overkoepelende

Vlaamse jongeren

benaming, maar het element 'speak' is hier wel op zijn plaats, aangezien we ons tot het taalgebruik van 'chatters' beperken. In elk geval is chattaal een bijzondere vorm van netspeak. De door ons geanalyseerde chatconversaties zijn synchrone conversaties in 'real time': er wordt gecommuniceerd met iedereen die op een gegeven moment binnen de chatroom 'on line' is. Dat maakt chatconversaties bijzonder levendig en essentieel verschillend van e-mailconversaties. Aan de basis van heel wat kenmerken van de door ons geanalyseerde chattaal ligt niettemin een zekere spanningsverhouding tussen het schriftalig medium dat netspeak is en de veeleer spreektaalige interactie die chatters aan de dag leggen. Chatters gaan op zoek naar creatieve oplossingen om de beperkingen van het medium te overstijgen. Het is duidelijk dat chatconversaties gesproken conversaties heel dicht (proberen te) benaderen, maar het ritme van een chatinteractie is noodgedwongen trager dan dat van een 'face to face' interactie. De boodschap moet nu eenmaal ingetikt worden en dat vraagt meer tijd dan het mondelinge produceren ervan. Om de snelheid van de interactie te maximaliseren, worden haast alleen korte boodschappen ingetikt.

In vele zinnen ontbreken zinsdelen of woorden. 14,96% van de uitingen die door de Vlaamse tieners geproduceerd werden, kunnen als elliptische zinnen gekarakteriseerd worden.

Enkele voorbeelden:

- (1) *mag nie slapen*
- (2) *tegen mij bitch?*

Een ander middel om het tempo hoog te houden, is het gebruik van acroniemen. 65 of 3,41% van de geanalyseerde uitingen bevat een acroniem. De meeste daarvan zijn Engelse acroniemen die internationaal bekend zijn bij chatters:

- (3) *wb (=welcome back)*
- (4) *asl (= age, sex and location)*

Ook in belangrijke mate te verklaren vanuit het snelle en vluchtige karakter van chattaal is het grote aantal tik- en spelfouten en de afwezigheid van hoofdletters aan het begin van de zin, bij eigennamen... 2,58% van de woorden bevat een spellingsfout. In 1930 of 31,31% van de woorden van het corpus wordt geen hoofdletter gebruikt, waar er normaal gezien wel een zou moeten staan. Heel vaak ontbreken ook leestekens:

(5) *liesje waar in brugge woon jij*

Van een andere orde zijn allerlei bewuste spellingsmanipulaties. Het onderscheid tussen spelfouten en echte spellingsmanipulaties is niet altijd makkelijk te maken, maar het corpus bevat duidelijk heel wat voorbeelden van woorden die bewust afwijkend gespeld worden om de afstand tussen spellingsbeeld en uitspraak te verkleinen. Deze strategie is heel dominant aanwezig: bij niet minder dan 14,47% van de woorden is er sprake van spellingsmanipulatie:

(6) *luf joe toew (love you too)*

Op het laatste kenmerk na zijn de tot hertoe opgesomde kenmerken nevenproducten van het – gewenste – snelle tempo van de chatinteracties. Een ander gegeven dat evident is in gesproken interactie, maar waarvoor chatters creatieve oplossingen moeten bedenken, is 'expressiviteit'. In gesproken conversaties blijkt o.m. uit intonatie, beklemtoning en gelaatsuitdrukkingen hoe de spreker de boodschap bedoeld heeft en hoe ze door de toehoorder begrepen en ervaren wordt. De chatter moet humor, ironie, boosheid, nadruk, geschreeuw etc. op een andere manier overbrengen. De door de Vlaamse tieners gehanteerde oplossingen blijken behoorlijk universeel (cf. Crystal 2001). We gaan er daarom niet uitvoerig op in: emoticons of smileys nuanceren de boodschap of brengen gevoelens over, hoofdletters worden gebruikt om geroep en beklemtoning weer te geven. Ook het zogenaamde flooden, d.i. het herhalen van letters, vervult die laatste functies. Flooden is overigens sterk vertegenwoordigd in het corpus: in 8,13% van de uitingen wordt 'geflood'.

Twee voorbeelden, van resp. het gebruik van een emoticon en flooden:

- (7) *het is hier saai :'((het emoticon op het einde staat voor 'verdrietig')*
- (8) *Hou u BAKKESSSSSSS (hou je mond)*

Tussentaal

De schrijftaal van Vlamingen verschilt doorgaans weinig van die

van Nederlanders. Als een Vlaming iets op papier zet, hanteert hij de standaardtaal. Dat kan dan wel Belgisch getint Algemeen Nederlands zijn, maar het blijft een variant van het Algemeen Nederlands. Anders is het gesteld met de spreektaal van Vlamingen. Vele Vlamingen spreken zelden (Belgisch) Algemeen Nederlands: ze reserveren het gebruik van de standaardtaal voor een beperkt aantal formele en/of publieke aangelegenheden. De informele omgangstaal van Vlamingen wijkt meestal sterk af van het verzorgde standaardtaalgebruik. Hier geldt een grote voorkeur voor de zogenaamde ‘tussentaal’. Bovendien wint die tussentaal onmiskenbaar terrein: steeds meer Vlamingen blijken een min of meer ‘algemeen Vlaamse’ omgangstaal met sterk Brabantse kleuring in omstandigheden te gebruiken waarin vroeger, naargelang de formaliteit van de situatie, hetzij het zuidelijke Standaardnederlands, hetzij een dialect gehanteerd werd. Hoezeer de chattaal van Vlaamse jongeren bij de informele spreektaal aanleunt, blijkt uit de opvallend hoge frequentie van tussentaalkenmerken. Het gaat hierbij zowel om klankkenmerken als om kenmerken die de woord- en zinsbouw betreffen (resp. morfologische en syntactische kenmerken). Ook voor het woordgebruik wordt vaak uit het Brabantse regiolect geput. Opvallend op het klankniveau is dat klanken die in de tussentaal niet geproduceerd worden, heel vaak ook niet weergegeven worden. Dat geldt voor de *h* aan het woordbegin (‘ebt’ i.p.v. ‘hebt’): in 53,49% (23/43) van de gevallen wordt die niet gespeld door de chattende jongeren. In korte functiewoorden wordt vooral de eindklank vaak weggelaten (‘nie’ i.p.v. ‘niet’) of is er sprake van samentrekking (‘as’ i.p.v. ‘als’). Het corpus bevat 551 van dat soort woorden. In 51,91% van die woorden wordt de weggelaten klank niet gespeld. Ook weglating van de eind-*n*, een Algemeen Nederlands spreektaalkenmerk, wordt gereflecteerd in de spelling, m.n. in 43,54% (128/294) van de woorden die ervoor in aanmerking komen. Enkele voorbeelden:

(9) *ne air da gij ebt* (letterlijk: een ‘air’ dat jij hebt)

(10) *die me mij wille babbele* (die met mij willen babbelen)

Ook voor de woordbouw krijgen we dergelijke hoge tussentaalscores. 49,46% (91/184) van de verkleinwoorden krijgt een tussentalig –ke, –eke of –ske:

(11) *schatteke asl?*

Bijvoeglijke naamwoorden en lidwoorden worden volgens de tussentalige regels verbogen. Dat betekent onder meer dat we vaak een buigings-*n* krijgen waar die in het A.N. niet aanwezig is. Concreet vinden we in 15,57% van de gevallen die ervoor in aanmerking komen een verbogen vorm die niet standaardtalig is:

(12) *den bakker*

Opvallend is ook het niet-standaardtalig voornaamwoordgebruik. Bij de onderwerpsvormen wordt 46,84% (148/316) tus-

sentalig gerealiseerd: het gaat hierbij vooral om ‘ekik’ en ‘ikke’ i.p.v. ‘ik’, ‘ge’ en ‘gij’ voor ‘je’ en ‘jij’, ‘em’ (hem) i.p.v. ‘hij’ en ‘welle, gelle, zelle’ en varianten voor resp. de 1^e (wij), 2^e (jullie) en 3^e (zij) persoon meervoud.

(13) *ge zegt alty hetzelfde*

(14) *ikke moe weg*

Eigen aan het gebruik van het *gij*-systeem is ook het gebruik van ‘u’ en ‘uw’ in objects- en possessieffunctie. In 62,26% van de gevallen vinden we niet *je* of *jou(w)*, maar *u* en *uw*. In het Algemeen Nederlands zijn dit de beleefdheidsvormen, in het Vlaamse tussentalige Nederlands zijn dat de pendanten van de onderwerpsvorm ‘gij’:

(15) *ik zeg et u maar*

Tussentalige kenmerken zijn minder prominent op het niveau van de zinsbouw. Hier vallen in de eerste plaats de korte, elliptische, constructies op. Een typisch tussentalig kenmerk is het redundant gebruik van ‘dat’ bij onderschikkende voegwoorden. Het chatcorpus telt 38 onderschikkende voegwoorden. In 3 gevallen (7,89%) worden ze gevolgd door ‘dat’:

(16) *waarvoor da’k eiglek kwal... (waarvoor ik eigenlijk kwam ('kwal' is een tikfout))*

Typisch tussentalig Vlaams woordgebruik ontbreekt natuurlijk ook niet in het corpus:

(17) *chatten me nen schone gast*

‘Schoon’ en ‘gast’ hebben hier niet hun Algemeen Nederlandse betekenis. Bedoeld wordt een ‘mooie kerel’.

Jongერთაა

Dat het corpus heel wat jongერთაა bevat, ligt in de lijn van de verwachtingen: aan het woord zijn jonge tieners, de leeftijdsgroep bij uitstek voor de ontwikkeling en het gebruik van jongერთაა. Toch mogen jongერთააelementen hier niet onvermeld blijven. Samen met de netspeak- en tussentaalkenmerken bepaalt het jongერთაა gebruik het eigen karakter van de chattaal van de Vlaamse jongeren. Als we het hebben over jongერთაა, gaat het om woorden en formuleringen die in het taalgebruik van volwassenen niet of in mindere mate voorkomen. Jongერთაა is absoluut geen homogeen gegeven: het karakteristieke taalgebruik van jongeren is heel veranderlijk en vertoont veel regionale en sociale verschillen. Liesbeth Gijssels (2000) bespreekt een aantal kenmerken van Vlaamse jongერთაა. In haar studie wijst ze onder meer op het overvloedig gebruik van Engelse woorden. Ook in de chattaal van de Vlaamse jongeren

is het Engels sterk vertegenwoordigd. Heel opvallend is dat de spelling van de Engelse woorden heel vaak vernederlandst wordt:

- (18) *baaij baaij (bye, bye)*
- (19) *lof joe all (love you all)*
- (20) *koewl (cool)*

Significant is ongetwijfeld ook dat ruim de helft van de nicknames Engels zijn (96/190).

Andere door Gijsel vermelde kenmerken, zoals het gebruik van bekrachtigers (bv.: mega-) en positief-kwalificerende adjectieven (bv.: nijg (=leuk)), zijn in het chattaalcorpus eerder zwak vertegenwoordigd. Opvallend is wel dat heel wat uitingen (4,72%) een agressieve lading hebben. Uit jongerentaalonderzoek bleek al vaker dat verbale agressie in de vorm van bv. beledigingen een vast onderdeel is van tienertaal. Dat is hier niet anders:

- (21) *Jordan is mislukte lekslet*
- (22) *ga buite joh kankerkind*

Het corpus bevat ook heel wat seksueel getinte woorden en uitingen. Dat is duidelijk gerelateerd aan de interessesfeer van deze tieners:

- (23) *Zijn hier hete meisjes voor lekker gastje????*

In de vakliteratuur worden afkortingen stevast vernoemd als een van de prototypische kenmerken van jongerentaal (cf. Kuitenbrouwer 1989). Het hoeft niet te verwonderen dat ze gretig gebruikt worden door de chattende jongeren, voor wie, zoals gezegd, snelheid belangrijk is. Afkortingen die frequent in het corpus voorkomen zijn:

- (24) *ff (effe, even)*
- (25) *miss (misschien)*
- (26) *idd (inderdaad)*

Netspeak van Vlaamse jongeren

We hebben hierboven netspeak-, tussentaal- en jongerentaalkenmerken onderscheiden. In de praktijk zijn die drie invalshoeken moeilijk van elkaar los te koppelen. Het gaat ten slotte om 'netspeak van Vlaamse jongeren'. Een intrigerende vraag voor verder onderzoek is bv. of chattende volwassenen in dezelfde mate gebruik maken van netspeakkenmerken als jongeren. Als dat niet zo zou zijn, dan is de prominente aanwezigheid van bepaalde netspeakkenmerken ook een typisch jongerentaalkenmerk. Idem voor wat het tussentaalgebruik betreft: proberen chattende, Vlaamse, volwassenen in dezelfde mate de informele spreektaal weer te geven? Vragen als deze nodigen uit tot verder onderzoek. Feit is in elk geval dat de chattende jongeren op fascinerende wijze een eigen jargon creëren. Taal wordt niet zonder meer

'gebruikt', maar wel 'gemanipuleerd'. Creatief, speels, vaak ook nonchalant, maar niettemin zeker doelbewust manipuleren van (schrijf)talige conventies, dat is wat hier gebeurt. Zo ontstaan er nieuwe conventies en gewoontes die eigen zijn aan het medium en die de jonge participanten goed beheersen. Maar grillig en onvoorspelbaar blijft dit taalgebruik zeker!

Annelies Van Rooy studeerde af aan de Universiteit Antwerpen met een scriptie over de chattaal van Vlaamse jongeren.

Reinhild Vandekerckhove doceert Nederlands en algemene sociolinguïstiek aan de Universiteit Antwerpen.

e-mail: avrooy@rythoviuscollege.nl
e-mail: reinhild.vandekerckhove@ua.ac.be

Literatuur

Crystal, D. (2001), *Language and the internet*, Cambridge University Press.

Geraerts, D. (1999), *Noch standaard, noch dialect, 'Tussentaal' in Vlaanderen en Nederland*. In: *Onze taal 1999-9*, blz. 232-235.

Gijsel, L. (2000), *Jongerentaal in Vlaanderen en Nederland*, in: *Nederlands van nu 48*, blz. 83-85.

Taylor, R.L. (2001), *Adolescent Peer Group Language*. In: R. Mesthrie (red.), *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics*, blz. 297-302.

Stenström, A.-B., Andersen, G., & Hasund, I.K. (2002), *Trends in Teenage Talk*, Corpus compilation, analysis and findings, Amsterdam, John Benjamins.

Traa, M. (2002), *Een virtueel gemaskerd bal. De opmars van het 'Chats'*. In: *Onze taal 12*, blz. 336-338.

Van Rooy, A. (2004), *Chattaal van Vlaamse jongeren. Een kwantitatieve studie naar de impact van jongerentaal, netspeak en tussentaal op de chattaal van Vlaamse jongeren*, ongepubliceerde scriptie, Universiteit Antwerpen, Departement Taalkunde.

¹ Het corpus werd samengesteld door Annelies Van Rooy voor haar scriptie-onderzoek (cf. bibliografie: Van Rooy 2004).

Idioom

Beloven en beloftes doen. Over de concurrentie

FILIP DEVOS



In een vorige bijdrage bespraken we in het kort vaste verbindingen van werkwoorden en zelfstandige naamwoorden. Qua woordbouw, zinsbouw en betekenis zijn dergelijke verbindingen zeer verscheiden. In deze

bijdrage komt één zeer productief subtype aan bod, met name combinaties van loperwerkwoorden en deverbatieve nomina. Typisch voor deverbatieven – zelfstandige naamwoorden afgeleid van werkwoorden, zoals *belofte* (< *beloven*), *ontmoeting* (< *ontmoeten*) of *strijke* (< *strijken*) – is het feit dat ze vaak in omschrijvende constructies met loperwerkwoorden (ook wel functiewerkwoorden genoemd) kunnen voorkomen, frequent gebruikte en betekenisbleke werkwoorden dus als *doen*, *krijgen*, *maken*, *hebben*, *nemen* of *zijn*. Dat resulteert dan in zogenaamde verbo-nominale constructies, zoals:

aanklagen – een aanklacht indienen; beloven – een belofte doen; bevredigen – bevrediging schenken; bewegen – in beweging brengen/zijn; bijstaan – bijstand verlenen; bloeien – in bloei staan; branden – in brand staan; buigen – een buiging maken; doen – een daad stellen; draaien – een draai geven; eisen – een eis stellen; koken – aan de kook brengen; ontmoeten – een ontmoeting hebben; schuilen – schuilgaan; slapen – in slaap vallen/zijn/geraken; spreken – een gesprek voeren; stappen – een stap/stappen zetten; strijken – de strijk doen; twijfelen – in twijfel trekken/twijfel koesteren/twijfels hebben; vechten – een gevecht voeren; verbinden – in verbinding staan;

verdenken – onder verdenking staan; verwachten – in verwachting zijn/geraken; vluchten – op de vlucht slaan/zijn; voorbereiden – voorbereidingen treffen; wedden – een weddenschap sluiten; zuchten – een zucht slaken

Dergelijke werkwoordelijke uitdrukkingen zijn qua betekenis ongeleed (ze vormen een vaste eenheid), ze zijn in meerdere of mindere mate onderhevig aan groepsvorming en intern zeer gevarieerd. We vinden in deze constructies bijvoorbeeld zelfstandige naamwoorden met of zonder lidwoord/determinator (vb. **de bijstand verlenen* vs. **gesprek voeren*; *in twijfel/een twijfel/twijfels trekken*), met of zonder voorzetsel (vb. *gebruik maken* vs. *in gebruik nemen*), en de verbindingen zijn al dan niet pluraliseerbaar (vb. **in twijfels trekken*) en modificeerbaar (vb. **in vlugge beweging brengen*). Dergelijke verbindingen vormen bijgevolg een zeer heterogene groep, die zich zowat op de grens van (vrije) syntactische en (vaste) morfologische constructies bevindt. Met de ene constructie valt met andere woorden meer aan te vangen dan met de andere. We geven in dit verband achtereenvolgens een voorbeeld van verschillen op het gebied van gekloofde constructies, coördinatie en relatiefconstructies:

? *Wat hij haar gaf, was raad.* versus *Wat hij gaf, was een geschenk.*

? *Hij gaf haar raad en een draai [om de oren].* versus *Hij gaf haar een geschenk en bloemen.*

? *Het belletje dat hij haar gaf [verraste haar zeer].* versus *Het geschenk dat hij haar gaf [verraste haar zeer].*



tussen werkwoorden en verbo-nominale constructies

De concurrentie tussen werkwoorden en verbo-nominale constructies werd in het verleden wel eens afgedaan als een louter stilistische kwestie, waarbij het overmatige gebruik van verbo-nominale constructies als ‘nominale stijl’ werd beschouwd (en vaak ook afgekeurd/afgeraden). Maar er zijn ook enkele andere aspecten van de concurrentie: er is namelijk ook vooral semantische variatie tussen dergelijke (analytische) constructies en de daarmee corresponderende (synthetische) werkwoorden.

Semantische wijzigingen

Verbo-nominale constructies kunnen ten opzichte van hun simplexe concurrenten allerlei (verwante) betekeniswijzigingen vertonen:

- wijziging (en vaak verenging) van de lexicale betekenis: ze hebben over het algemeen een ‘specifiekere’ betekenis (vb. *lezen* – *een lezing houden*; *knopen* – *een knoop leggen*; *toezien* – *toezicht houden*; *voelen* – *voeling hebben*; *wachten* – *de wacht houden*; *winnen* – *winst maken*)
- verandering van het (instantieel of momentaan) aspect: *schreeuwen* kan ‘(eenmalig) een schreeuw geven’ betekenen of ‘herhaaldelijk/voortdurend schreeuwen,’ net zoals die lezingen ook bij *duwen*, *gillen*, *kloppen*, *likken*, *stampen*, *springen* en *zoenen* mogelijk zijn (vb. *beloven* – *een belofte/belofte doen*; *duwen* – *een duw geven*; *stappen* – *op stap zijn* (niet-instantieel) / *een stap zetten* (instantieel));
- verandering van de aktionsart (duratief met onder meer *zijn* en *blijven*, inchoatief met onder meer *gaan* en *geraken*, causatief met onder meer *brengen* en *zetten*, enz.; vb. *bezoeken* – *een bezoek brengen/op bezoek gaan/zijn*; *branden* – *in brand schieten/vliegen*; *jagen* – *op jacht gaan/zijn*; *staken* – *in staking*

gaan/zijn; *lopen* – *op de loop gaan/zijn*; *wegen* – *in beweging brengen/blijven/zijn*);

- tegenstelling tussen actief en passief (vb. *aanbieden* (actief) – *een aanbieding krijgen* (passief); cf. *opleiden* – *een opleiding krijgen*; cf. *in herstelling/verdenking/voorbereiding zijn*);
- verandering van de semantische rol/het perspectief (vb. *bezoeken* en *een bezoek brengen* (met agens) / *bezoek krijgen* en *bezoek hebben* (met experiencer of ‘ondervinder’); *lenen* (met agens of benefactief object) – *een lening krijgen* (met benefactief object); cf. *bezinnen* – *tot bezinning brengen*; *gebeuren* – *te beurt vallen*; *uitstellen* – *uitstel krijgen*; *werken* – *aan het werk zetten*);
- inperking of uitbreiding van de argumenten (vb. *bedriegen* (iemand bedriegt iemand) – *bedrog plegen* (iemand pleegt bedrog); *toestemmen* (iemand stemt toe (met iets)) – *toestemming verlenen* (iemand verleent iemand toestemming (om iets te doen)); cf. *verraden* – *verraad plegen*);
- toevoeging van allerlei modificaties (vb. *verwachten* – *in blijde verwachting zijn*; *stoten* – *een flinke stoot geven*).

Uit dit korte overzicht van (een conglomeraat van) betekenisverschillen tussen werkwoorden en corresponderende verbo-nominale constructies blijkt dat de concurrentie tussen beide vormen niet alleen (en zeker niet louter) een kwestie van stilistische aard is. Ook hier weer vertoont de taal zich als een zeer functioneel systeem.

Filip Devos is neerlandicus.

e-mail: filipdevosgent@skynet.be

De tafel, zij

SARA BROUCKAERT



In De Standaard van 18 oktober 2004 had Joop van der Horst het in Woord voor woord over het regionale en dialectische karakter van het driegerasysteem. Voor wie niet vertrouwd is met de kwestie: in Belgisch Nederlands wordt over het algemeen een

onderscheid gemaakt tussen mannelijke en vrouwelijke de-woorden: de radio, hij staat aan, maar de deur, ze staat open. In Nederland is dat onderscheid in de gesproken taal zo goed als verdwenen: deuren en tafels, planten en bloemen: ze zijn er mannelijk.

Driedeling

Volgens Van der Horst is de Belgische driedeling een regionaal, dialectisch verschijnsel, aangezien ze in het grootste deel van het Nederlandse taalgebied (i.e. boven de Moerdijk) al eeuwen geleden heeft moeten plaatsmaken voor een tweedeling (het-woorden en de-woorden), althans in de gesproken taal. Van der Horst, en daarin staat hij zeker niet alleen, is ervan overtuigd dat het verdwijnen van het driegerasysteem de natuurlijke gang van zaken is. Ik ga niet proberen die bewering radicaal tegen te spreken. Daarvoor zou uitgebreid voorafgaand onderzoek nodig zijn en het zou ons verder leiden dan waar in dit artikel plaats voor is. Bovendien kan men de realiteit niet ontkennen: het grootste deel van de Nederlandstaligen maakt in de spreektaal geen onderscheid meer tussen mannelijke en vrouwelijke woorden.

Het betreft dus geen randfenomeen, maar een grootschalige ontwikkeling, die doet vermoeden dat het inderdaad een natuurlijke gang van zaken betreft. Ik wil dan ook niet trachten evidenties te weerleggen. Wat ik wel wil doen, is Van der Horsts uitspraken enigszins nuanceren en de mogelijkheid onderzoeken dat niet de Belgische, maar de Nederlandse taalgebruikers met betrekking tot het generasysteem een vreemde kant op zijn gegaan.

Koppige grammatici

Over de oorzaak van de achteruitgang van het driegerasysteem zijn de meningen verdeeld. Om niet te ver uit te weiden, ga ik in op slechts twee tegengestelde theorieën, de ene van R.A. Kollewijn, de andere van W. Couvreur. R.A. Kollewijn¹ besloot bijna een eeuw geleden dat veranderingen van woordgeslacht onder andere het gevolg waren van het afslijten van woorduitgangen en het toonloos worden van eindklinkers. In het Middelnederlands eindigden een groot aantal vrouwelijke substantieven op een toonloze -e, zodat die uitgang langzamerhand als de 'vrouwelijke' uitgang werd beschouwd. Mannelijke en onzijdige woorden op -e werden daardoor zelfs als vrouwelijk beschouwd. Omgekeerd begon men vrouwelijke substantieven met een genitief op -s – wat als een typische eigenschap van mannelijke woorden werd beschouwd – als mannelijk te zien. In de vijftiende eeuw begon de toonloze -e aan het wordeinde steeds vaker weg te vallen en bovendien stierven de

heeft poten

naamvallen langzaam uit, wat tot het verdwijnen van het onderscheid tussen mannelijke en vrouwelijke substantieven leidde. Aan het lidwoord was het genusverschil aanvankelijk wel nog te merken, tot het ook daar in de zestiende eeuw begon te vervagen. Het feit dat het driegerasysteem in de schrijftaal beter gehandhaafd blijft – want dat was in Kollewijns tijd ook al het geval – is volgens Kollewijn het gevolg van koppige grammatici, die de natuurlijke taalontwikkeling hebben geremd.

Friese invloed

Twintig jaar na Kollewijn denkt W. Couvreur² er anders over. Hoewel hij de theorie van Kollewijn in bepaalde gevallen wel mogelijk acht, biedt ze volgens hem geen voldoende verklaring voor de massale opkomst van geslachtloosheid in het noordelijke Nederlands, aangezien Kollewijn geen rekening lijkt te houden met de situatie beneden de Moerdijk, waar het genusonderscheid wel blijft bestaan. Het lijkt immers contradictorisch dat net het zuidelijke deel van het taalgebied, waarvan algemeen wordt aangenomen dat dialect en spreektaal er weliger tieren dan in het noorden, al eeuwenlang vasthoudt aan een schriftelijke variant van puristische grammatici en een natuurlijke taalontwikkeling aan zich laat voorbijgaan. Bovendien maakt hij een onderscheid tussen geslachtsafwijking en geslachtloosheid: dat een substantief in het Middelnederlands vaak twee of zelfs drie verschillende geslachten had, mag niet tot de conclusie van

geslachtloosheid leiden. Volgens Couvreur zijn het dan ook de Noord-Nederlandse taalgebruikers die een vreemde richting uit zijn gegaan, onder invloed van een Fries substraat met een tweegerasysteem.

De uitleg van geen van beide heren is waterdicht, maar beiden houden er interessante meningen op na. De door Kollewijn aangehaalde ontwikkeling van substantieven en lidwoorden vanaf de late Middeleeuwen valt niet te ontkennen. Couvreur durft dan weer de evidentie waarmee wordt aangenomen dat de zuidelijke variant de ‘afwijking’ is in vraag te stellen.

Hedendaagse bronnen

Het is misschien niet slecht er enkele hedendaagse grammatica's op na te slaan, om te kijken wat zij over het onderwerp te zeggen hebben. In *Taalunieversum* van de Nederlandse Taalunie staat het volgende³: *Het onderscheid tussen de-woorden en het-woorden is duidelijk zichtbaar aan de lidwoorden. Bij de de-woorden wordt in de zuidelijke helft van het Nederlandse taalgebied en ook nog wel in geschreven taal het onderscheid tussen het mannelijke en vrouwelijke grammaticale geslacht in acht genomen, wanneer er met voornaamwoorden naar wordt verwezen.*

In de Algemene Nederlandse Spraakkunst (ANS) lezen we dit⁴:

De de-woorden worden, ook als ze geen levende wezens

aanduiden, in de geschreven taal ook wel onderscheiden in mannelijke en vrouwelijke woorden, respectievelijk masculina en feminina. (De het-woorden worden onzijdig (neutrum) genoemd.) Vanuit dit standpunt bezien, kan men dus zeggen dat het Nederlands een driegerasysteem heeft. Ook in de gesproken taal, zij het slechts sporadisch in het noorden, maar algemeen in het zuidelijke deel van het taalgebied, waar de dialecten een driegerasysteem hebben, wordt dat onderscheid gemaakt. (...) Verder bestaat er een niet onbelangrijk verschil tussen gesproken en geschreven taal. Bovendien zijn er generatieverschillen.

Wie er nog andere werken op naleest, krijgt meer van hetzelfde: het verschil tussen noord en zuid, het verschil tussen generaties en het stille vermoeden dat het driegerasysteem ook in België stilaan zal uitsterven.

Van der Horst

De reden waarom ik de bovenstaande fragmenten heb overgenomen, is dat ze me met enkele beweringen van Van der Horst lijken te botsen. Hij schrijft dat vanaf de zeventiende eeuw in het overgrote deel van ons taalgebied slechts twee soorten woorden zijn overgebleven: de-woorden en het-woorden. Daar is niets tegen in te brengen (wat niet wegneemt dat gelijkvormigheid van het lidwoord mijns inziens niet noodzakelijk wijst op geslachtloosheid van het substantief, in de zin dat mannelijk en vrouwelijk samenvallen).

Verder stelt Van der Horst dat het onderscheid tussen

mannelijke en vrouwelijke substantieven enkel bleef bestaan in een betrekkelijk klein deel van het taalgebied en een regionaal verschijnsel werd. Het lijkt me onwaarschijnlijk dat de zaken zo'n vaart hebben gelopen. Het driegerasysteem staat nog steeds vermeld in de hedendaagse grammatica's. Het wordt in Nederland nog steeds vrij algemeen toegepast in de schrijftaal, en bij oudere mensen zelfs occasioneel nog in de spreektaal. In België is het systeem algemeen gangbaar in schrijf- én spreektaal. Daaruit leid ik twee dingen af: ten eerste dat het weinig waarschijnlijk is dat het driegerasysteem al vanaf de zeventiende eeuw uit het grootste deel van ons taalgebied verdwenen is, getuige het feit dat ook Nederlanders er nog gebruik van maken in geschreven taal, en zelfs occasioneel nog in gesproken taal. Dat het generatieverschil een rol speelt bij het al dan niet toepassen van het systeem, impliceert dat de verdwijning van het onderscheid tussen mannelijke en vrouwelijke substantieven – hoewel inderdaad al geruime tijd aan de gang – pas de laatste decennia, laat ons zeggen de laatste eeuw, in een stroomversnelling is terechtgekomen. Ten tweede ben ik geneigd te concluderen dat het systeem van de driedeling niet zo'n dialectische uitzonderingspositie bekleedt als wordt beweerd, gezien het aantal mensen dat er gebruik van maakt, in geschreven en/of gesproken taal.

Masculinisering

En toch, zoals ik eerder al aanhaalde, valt de masculi-

nisering van het substantief niet te ontkennen. Ook in België begint het driegerasysteem langzaam maar zeker aan populariteit te verliezen. Ik moet zeggen dat het een ontwikkeling is waar ik me ongemakkelijk bij voel. Ik ga er nog steeds van uit dat iets niet per definitie juist of beter is omdat veel mensen het gebruiken. Maar ik moet realistisch blijven. De meeste taalveranderingen ontstaan uit afwijkingen van de norm, totdat de norm niet meer bestaat. En die kant lijkt het met het driegerasysteem op te gaan. Nu staat het nog vermeld in grammatica's als een hoofdzakelijk Belgisch verschijnsel, maar binnen afzienbare tijd is dat mogelijk niet meer zo. Misschien zijn over een aantal jaren in Nederland, en later ook in België, alleen nog woorden met een natuurlijk vrouwelijk geslacht vrouwelijk: vrouw, zeug, merrie. Hoewel: bij koeien en kippen is het geslacht zelfs nu al niet meer zo vanzelfsprekend. Tegenwoordig staat hier en daar al te lezen: de koe, hij staat in de wei. Of: de kip, hij loopt over het erf.⁵ Ik vind het maar een vreemde, onnatuurlijke bedoening. En nu maar wachten op de dag dat die mannelijke koeien en kippen ook nog eens melk gaan geven en eieren gaan leggen. Als het van mij afhangt, liever niet.

Sara Brouckaert is projectmedewerker bij het departement linguïstiek aan de K.U. Leuven, assistent-taaladviseur VRT.

e-mail: sara.brouckaert@arts.kuleuven.ac.be

Literatuur

Elektronische ANS op http://oase.uci.kun.nl/~ans*/e-ans/03/03/01/body.html.

Taaluniersum, de website van de Nederlandse Taalunie op <http://taaluniersum.org/taal/advies/popup.php?id=109>

Titeux, N.: *Bijdrage tot de studie van het woordgeslacht in de XVIIde eeuw i.z. bij Hooft en Vondel*, s.n. S.L., s.d.

Van der Horst, Joop, *Woord voor woord. De tafel en zijn poten* in *De Standaard*, 18-10-2004.

¹ Kollwijjn 1916 in Titeux, s.d.

² Couvreur 1939 in Titeux, s.d.

³ <http://taaluniersum.org/taal/advies/popup.php?id=109>

⁴ http://oase.uci.kun.nl/~ans*/e-ans/03/03/01/body.html.

⁵ Mogelijk is er niet meer aan de hand dan dat 'koe' de prototypische, overkoepelende naam is voor alle runderen, en 'kip' de prototypische, overkoepelende naam voor alle hoenderen.

Broodje

Betalende parkeerplaatsen

AN BOSMANS



Wie wil weten waarom 'nooit niks' niet mag en wat het verschil is tussen 'noemen en heten', of wie voorgekauwde 'groter-als/dan'-theorieën wil horen, vindt zijn antwoord wel in een der alwetende taaladviesboekjes. Maar hoe zit het met die andere curieuze kwesties, die dingen waarvan je wel eens het fijne wilt weten, maar niet weet waar te zoeken? Discussieerde je tot in het holst van de nacht over het verschil tussen 'veronderstellingen' en 'vooronderstellingen'? Of zit je al eeuwen te 'w8ten' tot iemand je 'ff' komt uitleggen wat sms-taal precies inhoudt? Begin je je ernstig zorgen te maken over je taalgevoel bij het horen van 'geroerbakte kip'? Kortom, zit je al geruime tijd te broeden op een taalei zonder weerga? Stuur dan eens een mailtje naar publ@uga.be of brief naar Over taal en wie weet vinden wij wel een antwoord op je interessante taalvraag.

Als ik mijn auto op een *betalende parkeerplaats* parkeer, kan ik dan geld eisen? Eh, nee, wellicht niet. *Betalend* komt in Vlaanderen tegenwoordig geregeld voor in de betekenis 'waarvoor betaald moet worden'. Zo kun je te maken krijgen met *betalende parkeerplaatsen*, *betalende diensten* en *betalende telefoonnummers*. Het woord is een handig antoniem van *gratis*. Naast bijvoorbeeld een *gratis deel van een website*, dat door elke bezoeker geraadpleegd kan worden, is er soms ook een *betalend deel van de site*, dat alleen voor abonnees toegankelijk is.

Maar is het correct, *betalend* in die betekenis? Tja, dat weet ik niet zo goed. Het gaat bijna zeker om een ontleening aan het Frans. Het Franse woord *payant* kan zowel

'die/dat betaalt' als 'niet gratis' betekenen. Het Nederlandse woord *betalend* komt voornamelijk in Vlaanderen in die laatste betekenis voor, en slechts uitzonderlijk in Nederland. Algemeen Nederlands is het dus (voorlopig) niet.

Maar het gaat wel om een procédé dat in het Nederlands wel vaker wordt toegepast. Er zijn immers bijvoeglijke naamwoorden die metonymisch gebruikt kunnen worden. Ze noemen dan een eigenschap die niet rechtstreeks slaat op het zelfstandig naamwoord dat erop volgt, maar wel op iets wat ermee in verband staat. Meestal gaat het dan om een persoon. Voorbeelden met als bijvoeglijk naamwoord gebruikte tegenwoordige deelwoorden zijn: *vallende ziekte* ('ziekte waarbij de patiënt neervalt'), *zittend werk* ('werk waarbij men veel zit'), *lopend buffet* ('buffet waarbij de genodigden rondlopen'), *staande ovatie* ('ovatie waarbij het publiek gaat staan'). Toch passen we dat procédé niet zomaar op alle gevallen toe. We zeggen bijvoorbeeld niet: **overgeevende ziekte* ('ziekte waarbij de patiënt overgeeft'), **fietsende vakantie* ('vakantie waarbij veel gefietst wordt'), **studerend examen* ('examen waarvoor gestudeerd moet worden'). Maar er zijn dus tegenwoordige deelwoorden die een wat afwijkende betekenis kunnen hebben: niet elke *x'ende y* is automatisch een *y die x't*. Een *betalende parkeerplaats* hoeft dus niet noodzakelijk een parkeerplaats te zijn die (jou) betaalt.

Ik vervang het woord *betalend* in zulke contexten liever, omdat het voor mijn taalgevoel nog altijd on-Nederlands aandoet. Maar ik kan niet zeggen dat je dat moet doen. Het *Woordenboek voor correct taalgebruik* (1996) en Ruud Hendrickx, de taaladviseur van de VRT, keuren *betalend parkeren* af en vervangen het door *betaald parkeren*, maar ik ken evengoed collega-taaladviseurs die er absoluut geen bezwaar tegen hebben.

taal

Als je *betalend* wilt vervangen, kun je gebruikmaken van *betaal-*, *betaald*, *tegen betaling* of *te betalen*: *betaalnummer*, *betaalde diensten*, *parkeerplaatsen tegen betaling*, *te betalen deel van de site*. In bepaalde contexten is ook een combinatie met *pay-* of *abonnee-* mogelijk: *pay-tv*, *abonneekanaal*. Ook bij sommige van deze alternatieven is overigens dubbelzinnigheid mogelijk. Van *betaalde diensten* zou je – in een flauwe bui – kunnen beweren dat je er niet voor hoeft te betalen, aangezien ze blijkbaar ‘al betaald zijn’. Bij *betaald parkeren* zou je er opnieuw van kunnen uitgaan dat je

‘betaald wordt’ als je parkeert. En *te betalen parkeerplaatsen* kunnen in principe ook parkeerplaatsen zijn die best wel ‘betaalbaar, niet te duur’ zijn.

An Bosmans beantwoordt vragen van de Taaltelefoon.

e-mail: an.bosmans@coo.vlaanderen.be

Zwak of sterk?

SARA VAN CALSTER



‘Ik leesde gisteren dat ...’ We horen die fout allemaal wel eens opduiken. Meestal wordt de schuldige taalgebruiker zich meteen van zijn fout bewust, en terwijl hij zich met rode wangen naar een andere planeet wenst, corrigeert hij zichzelf terstond: ‘Pardon, dat moet natuurlijk *ik las* zijn.’ Voor de meeste sterke werkwoorden weten we precies hoe ze vervoegd moeten worden. Als moedertaalsprekers zullen we daar zelden of nooit fouten tegen maken: *hij stal een brood*; *ik reed veel te snel*; *ze sprong in de lucht*. En toch zijn er een aantal werkwoorden waarbij iedereen wel eens twijfelt aan de verleden tijd: was het nu *hij klaagde* of *hij kloeg*, *ze ervaaarde* of *ze ervoer*, *hij melkte* de koe of *hij molk* de koe?

In het Nederlands bestaat er van oudsher een beperkte groep sterke werkwoorden en een grote groep zwakke werkwoorden. De sterke werkwoorden zijn de oudste werkwoorden, de zwakke werkwoorden zijn van een ‘jongere’ generatie. Er bestaat ook al lang een tendens om een aantal van de oorspronkelijk sterke werkwoorden zwak te gaan vervoegen. Die tendens steekt ook de kop op wanneer iemand per ongeluk *ik leesde* zegt of wanneer een peuter vertelt dat hij een liedje *zingde*.

Bij zeer frequente sterke werkwoorden die dagelijks gebruikt worden, zullen moedertaalsprekers niet geneigd zijn ze zwak te gaan vervoegen, bijvoorbeeld *nemen* – *nam*, *krijgen* – *kreeg* en *slapen* – *sliep*. Veranderingen zijn eerder aan de orde bij werkwoorden die minder regelmatig gebruikt worden. Nog niet zo lang geleden werd het oorspronkelijke *loech lachte* en naast het originele *ried* werd ook *raadde* gangbaar. Een enkele keer krijgt een (veel gebruikt) zwak werkwoord ook een sterke vervoeging. Zo werd *vraagde vroeg* en *jaagde werd joeg*.

Hoe zit het dan met werkwoorden als *melken*, *klagen* en *ervaren*? Ons verwarde taalgevoel toont aan dat deze werkwoorden volop in een fase van verandering zitten. De twijfelgevallen kunnen niet allemaal over dezelfde kam worden *geschoren* (of *gescheerd?*). Voor sommige werkwoorden zijn beide vormen acceptabel: *ervaaarde* en *ervoer*, *melkte* en *molk*. Voor andere werkwoorden is de sterke vorm zeer hardnekkig: *verkoos*, *verried*. Bij een aantal werkwoorden komt de oorspronkelijke – sterke – vervoeging ons (in het dialect of in de spreektaal) nog bekend voor, maar wint de zwakke vervoeging steeds meer terrein: *klaagde*, *durfde*. Voor veel van de twijfelgevallen zal over een aantal decennia pas blijken welke vorm uiteindelijk de meest gangbare zal zijn.

Sara Van Calster verricht onderzoek naar Vlaamse varianten voor het Taaladviesoverleg van de Nederlandse Taalunie.

e-mail: sara.vancalster@coo.vlaanderen.be

De flanken van de koning

MARLIES PHILIPPA



In de dertiende eeuw ontleende het Nederlands het woord *olifant* aan het Frans in de betekenis van het dier en het product ivoor. In het Frans was de vorm *oliphant/*

olifant toen veel gewoner dan de variant *elephant*.

Vanaf de zestiende eeuw gaf men echter de voorkeur aan *éléphant*. Dit woord gaat terug op het Latijnse *elephantus*, een informele nevenvorm van *elephās* (met als tweede naamval *elephantis*), dat weer ontleend is aan het Griekse *eléphās* 'olifant, ivoor'. Het eerste lid van ons woord *elpenbeen* 'ivoor' komt rechtstreeks uit Latijns *elephan-*. Men noemde een olifant in de Middeleeuwen ook wel *elpendier*.

Eléphās moet in het Grieks een leenwoord zijn. Het tweede deel *-éph(ās)* herinnert evenals *eb-*, het begin van het Latijnse *ebur* 'ivoor' – waaruit via het Franse *ivoire* ons woord *ivoor* is ontstaan –, aan het laat-Egyptische *ebu* 'olifant, ivoor'; het eerste deel *el-* vinden we terug in het Hamitische *elu* 'olifant'. Dit Hamitische woord kreeg in het Egyptisch het lidwoord *p-* en uit die combinatie heeft zich in het Perzisch *pīl* en in het Arabisch (dat de *p* niet kent) *fil* ontwikkeld.

In de Europese schaaktraditie werd van meet af aan de olifant als looper gebruikt. Het Arabische woord voor olifant, inclusief het lidwoord, *al-fīl* ontwikkelde zich in het Frans tot *aufin*. Daarna moet er volksety-

mologie zijn opgetreden. Bij een koning en een koningin hoorde een hofnar, waarvoor men het woord *fou* kende. De benaming *aufin* voor het schaakstuk was qua betekenis ondoorzichtig en werd dus vervangen door *fou*, dat er wel een beetje op leek.

Bij ons en in Duitsland is het een beetje anders gelopen: de olifant is er via ridder of ruiter tot *loper/Läufer* 'renpaard, renner' geworden. Intussen had ook het uiterlijk van het schaakstuk verandering ondergaan. De inkeping die er tegenwoordig nog in zit, is de gestileerde vorm van de scheiding tussen de twee olifantstanden die in de plaats waren gekomen van een volledig olifantsbeeldje. In Engeland riepen die tanden de associatie op met een bisschopsmiter. In de Middeleeuwen speelde de bisschop zo'n belangrijke rol dat hij altijd naast de koning mocht zitten, en dat gebeurde vanaf de vijftiende eeuw ook bij het schaakspel: de olifant werd bisschop.

De koningin flankert de koning aan de andere kant. In aansluiting bij het internationaal gebruik wordt zij wel *dame* genoemd, een woord dat is voortgekomen uit het Latijnse *domina*, de vrouwelijke vorm bij *dominus* 'heer'. Voor het eerst rond 1496 is in Spanje de naam *dama* aan het schaakstuk gegeven. Al gauw volgde *dame* in het Frans. De aanleiding voor deze nieuwe naam was het hervormingsproces dat het schaakspel eind vijftiende eeuw in Spanje of Portugal onderging, waarbij de actieradius van de schaakkoningin sterk werd vergroot.

Geachte lezer

KARL HENDRICKX



Hoe typt u een brief? Daarover denkt iedereen die geregeld professionele brieven schrijft het laatste woord te kennen. Geen komma na de aanspreking! De BIN-norm! De datum rechtsboven en het jaartal vooraan. Nonsens, het jaartal achteraan en de maand voluit, en dat adres moet meer naar rechts! Wat meer hoofdletters, of juist wat minder? We halen er nog net geen meetlatje bij, maar doen toch een poging om de belangrijkste conventies op een rijtje te zetten. In deze aflevering komen het briefhoofd, de adressering, de datum en refertes, en de onderwerpsregel aan bod.

Visitekaartje

Mussen de stortvloed van mails en sms'jes zou je het niet geloven, maar brieven blijven voor belangrijke mededelingen in een professionele context nog altijd een veel gebruikt communicatiemiddel. Het ritueel van een brief te ondertekenen en in een enveloppe te stoppen, of omgekeerd, van een afgestempelde enveloppe open te snijden en het zorgvuldig gevouwen blad te openen, is toch niet hetzelfde als het openklikken van een mail.

Een brief is dan ook een visitekaartje, waarrond een sfeer van degelijkheid en traditie hangt. Hij bepaalt mee het imago van de schrijver en de houding die de schrijver tegenover de lezer wil aannemen. De juiste

toon en de juiste conventies zijn dan ook van groot belang om het tekstdoel van de brief zo efficiënt mogelijk te bereiken.

Norm

Een brief heeft traditioneel een specifieke lay-out en specifieke vormvoorschriften. Die zijn deels te verklaren vanuit praktisch oogpunt, maar ook traditioneel gegroeid als teken van respect voor de lezer. Je vindt de belangrijkste regels dan ook in zowat alle handboeken over schrijfvaardigheid. De briefconventies zijn zelfs zo belangrijk dat ze ook officieel vastgelegd zijn in een zogenoemde *BIN-norm*, een norm van het Belgisch Instituut voor Normalisatie. Het BIN, een openbare instelling onder toezicht van het ministerie van Economische zaken, moet via de normen die het uitwerkt 'een optimaal maatschappelijk economisch kader scheppen, waarbinnen handelsbelemmeringen zijn weggewerkt, producten, diensten en processen zijn geoptimaliseerd en de veiligheid van mens en milieu zijn gewaarborgd'.

Gestandaardiseerde briefconventies hebben dus ook een economisch nut: ze verhogen de efficiëntie en werken dus kostenbesparend. Daarom heeft het BIN ze vastgelegd in de norm NBN Z 01-002 *Indelen en typen van documenten* van september 2002. De versie uit 2002 vervangt die van 1991 en is ondertussen ook al lichtjes aangepast. De eindversie van augustus 2003 is op 11 juni 2004 door de Koning bekrachtigd en op 27 augustus 2004 in het *Belgisch Staatsblad* versche-

nen. De norm heeft dus veel gezag en is eigenlijk verplicht voor alle overheidsdiensten.

Hoofd

Een goede briefschrijver stelt eerst zichzelf voor. Dat doet hij in een briefhoofd, soms verkeerdelijk 'hoofding' genoemd. Daarvoor bestaan geen regels: als uw bedrijf geen vaste huisstijl heeft, kunt u uw grafische verbeelding de vrije loop laten. Zorg er wel voor dat al uw gegevens vermeld zijn én dat ze gemakkelijk terug te vinden zijn. Verticale teksten, minuscule lettertjes of sierkrullen zijn dus geen goede keuze. Wel een goed idee zijn vermeldingen van eventuele bijkomende contactpersonen, algemene en directe telefoonnummers en mailadressen.

Als u exact wilt weten waar u uw briefhoofd en de verdere onderdelen van de brief op uw blad mag plaatsen, dan raadpleegt u daarvoor de speciale BIN-norm NBN Z01-003 over formaten en indeling van briefpapier. Daarin vindt u tot op de millimeter hoe u uw marges moet instellen en hoe u uw briefpapier moet vouwen. Als basismarges worden voorgeschreven:

links	minimaal 20 mm
rechts	minimaal 10 mm
boven	minimaal 13 mm
onder	minimaal 5 mm

Visueel is het altijd mooi om voldoende grote marges te gebruiken. Een rustige en harmonische bladspiegel is bij brieven meer nog dan bij andere teksten erg belangrijk.

Voor enveloppen bestaat er nog een aparte BIN-norm, de NBN Z01-004, die alle formaten en afmetingen van enveloppen bevat. Het spreekt voor zich

dat de Post zijn goedkeuring aan die normen gegeven heeft: als u ze volgt, zou u normaal geen problemen met verzending mogen hebben.

Adres

Het eerste echte onderdeel van een brief is het adres van de geadresseerde. Dat staat tegenwoordig, net als alle andere onderdelen van een brief, tegen de linkermarge. Adressen rechts bovenaan of op andere plaatsen stemmen dus niet overeen met de norm. En wat met vensterenveloppen? De meeste vensterenveloppen hebben het venster tegenwoordig ook aan de linkerkant. U schikt het adres zo op het blad dat het mooi in het venster verschijnt.

Voor het adres van de geadresseerde beschikt u volgens de BIN-norm over maximaal zeven regels, die het volgende bevatten, zonder witregels ertussen:

1. (ev.) vermeldingen voor de post, zoals 'Aangetekend' enz., met hoofdletter;
2. naam van de geadresseerde (zie verder);
3. (ev.) functie van de geadresseerde, met hoofdletter, in de taal van de geadresseerde;
4. (ev.) naam van de organisatie van de geadresseerde, zoals die haar naam zelf spelt;
5. straatnaam, huisnummer en ev. busnummer, zonder komma's ertussen;
6. postcode + woonplaats: één spatie tussen postcode en woonplaats, woonplaats volledig in hoofdletters, in de taal van de geadresseerde. Bij internationale correspondentie vermeldt u voor de postcode het internationale autokenteken (bv. B-3000 LEUVEN);
7. (ev.) landnaam in de taal van de schrijver, volledig in hoofdletters.

Dringend
De heer prof. dr. W. Smedts
Programmadirecteur Taal- en Letterkunde
Faculteit Letteren K.U.Leuven
Blijde-Inkomststraat 21
3000 LEUVEN

De heer en mevrouw Janssens – Peeters
Gezonde Luchtlaan 25
2500 LIER

Madame L. Dubois
18, Boulevard Haussmann
75008 PARIS
FRANKRIJK

Drukwerk
Firma Van den Broeck
Antwerpsesteenweg 24 bus 3
2600 BERCHEM

Geadresseerde

Over de correcte aanduiding van de geadresseerde binnen het adres valt heel wat te zeggen. Een geadresseerde moet altijd een aanschrijftitel krijgen. De normale aanschrijftitels zijn ‘de heer’ en ‘mevrouw’. Geen aanschrijftitel of een afkorting geldt als onbeleefd. Er hoeft geen ‘aan’ voor de geadresseerde te staan.

Schrijf zoveel mogelijk naar één persoon. Dat is persoonlijker en dus beleefder, en vermijd gecompliceerde adresseringen. Schrijft u naar iemand in een bedrijf, zet dan eerst de naam en dan pas het bedrijf. De afkorting ‘t.a.v.’ + naam is verouderd.

Schrijf eerst de voornaam, dan de familienaam. De voornaam mag voluit, maar alleen een voorletter geldt als beleefder. Alleen als er verwarring kan ontstaan tussen voor- en familienaam schrijft u de familienaam in hoofdletters.

U kunt zo schrijven aan:

De heer J. Blomme

- *heer* hoeft niet met een hoofdletter;
- *mijnheer* is een aanspreekvorm en is hier dus niet op zijn plaats;
- *mr.* is de afkorting van ‘meester’ en kun je dus alleen gebruiken voor een advocaat;
- *M.* is geen officiële afkorting en kun je zeker niet gebruiken als ‘eenheidsafkorting’ voor zowel ‘de heer / mijnheer’ als ‘mevrouw’.

Mevrouw K. Dewit

Mevrouw K. Blomme

Mevrouw K. Blomme-Dewit

- Bij een gehuwde dame zijn in principe drie aanschrijvingen mogelijk. Steeds meer gehuwde vrouwen gebruiken uitsluitend hun eigen naam en niet die van hun echtgenoot. Probeer zo mogelijk de voorkeur van uw geadresseerde te weten te komen.
- Gebruik bij een vrouw alleen haar eigen initiaal en niet het initiaal van haar echtgenoot, zoals in Franse en adellijke kringen wel gebruikelijk is.
- *Mejuffrouw* is verouderd en wordt nog alleen in erg formele aankondigingen (huwelijksaankondigingen) gebruikt.

De heer en mevrouw (J.) Blomme(-Dewit)

- Bij een echtpaar verbindt u beide namen door een koppelteken. De naam van de man staat (vooralnog) altijd eerst, de voorletter van de man is facultatief.

Familie (J.) Blomme(-Dewit)

- Echtbaar mét kinderen, zelfde systeem.

De heer J. Blomme en mevrouw K. Dewit

- Twee geadresseerden, bv. ongetrouwd koppel. Indien u enige indruk van een relatie wilt vermijden, gebruik dan twee aparte regels.

Als uw geadresseerde bepaalde adellijke of academische titels heeft, moet u die vermelden. Academische titels worden altijd afgekort en toegevoegd na 'De heer' of 'Mevrouw'. In zakelijke stijl kunt u bij academische titels 'de heer' of 'mevrouw' weglaten.

Hetzelfde geldt voor adellijke titels, die heel eigen conventies hebben. Raadpleeg voor dergelijke fijnslijperijen gespecialiseerde etiquettegidsen.

De heer prof. dr. A. Alen

Dr. M. Mariën

- Bij academische titels kunt u eventueel 'De heer' of 'Mevrouw' weglaten.

Zijne Eminentie Godfried Kardinaal Danneels

Monseigneur P. Van den Berghe

Burggraaf Dirk Frimout

Graaf Henri d'Udekem d'Acoz

Z. H. Prins de Ligne

Z. H. Prins Michel de Ligne

- Behalve in zeer formele omstandigheden hoeft u bij adellijke titels geen 'de heer' of 'mevrouw' meer toe te voegen.
- Bepaalde zeer hoge adellijke families hebben het recht om 'hoogheid' of zelfs 'doorluchtige hoogheid' voor hun naam te plaatsen. Het hoofd van de familie vermeldt u zonder voor naam, andere familieleden met voor naam.

In de *Grote Van Dale* vindt u vooraan een hele titula-

tuurgids die per belangrijke functie de adressering en aanspreektitel opsomt. Hoewel die lijst uiterst kleurrijke benamingen bevat, is hij in Vlaanderen niet gebruikelijk. Vermijd dus te schrijven naar een advocaat als 'De Weledelgestrengte Heer Janssens' of aan een hoogleraar als 'De Hooggeleerde Heer', tenzij u uiteraard aan een Nederlander schrijft, voor wie dergelijke titels helemaal niet overdreven klinken. Als u aan een echtpaar schrijft waarvan slechts één iemand een titel heeft, dan laat u de titels beter weg, tenzij u weet dat de geadresseerde dat op prijs stelt.

Na het adres laat u ten minste één, liefst twee regels open.

Uw kenmerk

Volgens de BIN-norm staan de datum en de kenmerken – niet *referte*, zoals in de Belgische administratieve taal soms wordt gebezigd – op één regel naast elkaar. Eerst het kenmerk van de geadresseerde ('uw brief van') en daarna dat van de afzender ('ons kenmerk', 'onze referentie') en daarna plaats en de datum. Dat geeft als resultaat

uw brief van	uw kenmerk	ons kenmerk	Brussel
2005-01-16	ZTB/BRFCB	NL-pract/9-2	2005-02-21

De plaats mag weggelaten worden als ze in het briefhoofd vermeld is. Zijn er geen briefhoofd of referenties, dan staan plaats en datum rechts ter hoogte van het adres van de afzender, zonder een punt erna. Heel veel bedrijven gebruiken echter een huisstijl met voorgedrukte kopjes, die hiervan afwijkt.

Voor de datum stelt de BIN-norm een speciale schrijfwijze vast, waarbij eerst het jaar wordt geschreven, daarna de maand en ten slotte de dag: JJJJ-MM-

DD. Niet iedereen volgt die conventie. U mag ook een klassieke datumnotatie gebruiken:

Leuven, 21 mei 2000
(traditioneel: voluit, zonder punt era)

Leuven, 2000-05-16
(volgens BIN-norm)

Na de referenties en de datum volgt één witregel.

Onderwerp

De vermelding van het onderwerp staat tegen de linkermarge, onder de regel met de datum en de kenmerken en dus vóór de aanspreking. In veel brieven zie je nog de (heel) oude gewoonte om het onderwerp pas na de aanspreking te vermelden.

Het woord ‘Onderwerp’ of ‘Betreft’ wordt niet meer geschreven, laat staan onderstreept. De onderwerpsvermelding zelf kunt u wel in vet zetten om de aandacht te trekken. Gebruik in zakelijke brieven altijd een onderwerpsvermelding: ze versnelt het leesproces. Vermijd echter nietszeggende of lange onderwerpen, zoals ‘kennisgeving’ of ‘dossier AX-05-33582: antwoord’. Dergelijke onderwerpen helpen de lezer immers niks vooruit.

Na het onderwerp volgen twee witregels.

In het volgende nummer krijgt u de overige briefconventies: aanspreking, ondertekening en dies meer. Wilt u meer weten over de BIN-norm, dan kunt u de norm bestellen bij het BIN, of de daarvan afgeleide, kleurrijk geïllustreerde brochure *BIN-normen – Efficiënte Communicatie* bestellen bij uitgeverij Licap.

Karl Hendrickx werkt als redacteur bij het Rekenhof.

e-mail: hendrickxk@ccrek.be

Literatuur

Belgische Norm NBN Z01-002, *Indelen en typen van documenten*, Brussel, BIN, augustus 2003.

BIN-normen. Efficiënte communicatie, Brussel, Licap, 2003.

P. Callewaert, m.m.v. D. Caluwé, *De Belgische briefnormen*, <http://www.vvzc.be/Briefnormen.pdf>.

G.H.A. Monod de Froideville, S. den Beer Poortugael, I. van Eijk, *Titulatuurgids*, 2e dr., Den Haag, Sdu, 1995.

J. Renkema, *Schrijfwijzer*, Den Haag, Sdu, 2002.

W. Smedts en K. Hendrickx, *Nederlandse rechtstaal. Achtergronden*. Leuven, Acco, 2004.

W. Smedts en W. Van Belle, *Taalboek Nederlands*, Kapellen, De Nederlandsche Boekhandel, Pelckmans, 1997.

Van Dale Groot Woordenboek der Nederlandse taal, Utrecht – Antwerpen, Van Dale Lexicografie, 1999.

Quiz over taal

Test uw kennis van het Nederlands

NATALIE HULSEN



I. Zoek het juiste woord

- Hoe noem je een toestel om een curve van de polsslagen te maken?
 - fymograaf
 - sfymograaf
 - fygmograaf
 - sfygmograaf
- Wat is een kanjelpijp?
 - een afvoerpijp van een dakgoot
 - een pijp voor lange leidingen
 - een sterk gebogen korte tabakspijp
- Geef een ander woord voor plastische oor-chirurgie.
 - ceroplastiek
 - otoplastiek
 - osteoplastiek

II. Welk woord is correct gespeld?

- etatisch
 - ethatisch
 - etathistisch
- medeatiek
 - medeathiek
 - mediatiek
 - mediathiek

- anthraciet
 - antraciet
 - antracied

III. Rijg de woorden aan elkaar

- plaaq haven
- kleuter afval
- buiten dame
- kop broek

IV. Welke dieren ontbreken in de volgende spreekwoorden?

Hij spreekt Frans zoals een Spaans.
Je kunt geen veren plukken van een
Een kent men aan z'n oren.
Met iemand de rijden.

V. Zoek de fouten in de volgende zinnen

- Toen hij de onnoemlijk lage brug zag en er onder-door liep, werd hij aanzien als de durfal van de bende, ten minste dat dacht hij zelf toch.
- Bij de minste twiefeling nam ze het baby'tje op haar schoot, deed ze hem een ander pymaatje aan en gaf ze hem een pluchen beertje.

OPLOSSINGEN

- I. Id / 2a / 3b
II. Ia / 2c / 3b
III. I. vlieg / 2. tuin / 3. hof / 4. spijker
IV. I. koe / 2. kikker / 3. ezel / 4. gans
V. I. onnoemlijk, eronderdoor, aanzien voor, tenminste
2. twiefeling of wiefeling, pymaatje, pluchen